

19. Szeged újjáépítése, tudományos, kulturális központtá fejlesztése (1879 – 1930)

- http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/digitalis/szrt/polgar.html (A városkép változásai c. rész a b) ponttól; A szellemi élet, művelődés c. rész b) pontja

- http://hu.wikipedia.org/wiki/Szeged#Fels.C5.91oktat.C3.A1si_int.C3.A9zm.C3.A9nyek az 1879-1944 c. rész

- http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/lezerkozpont_menj_keletre_ember/2340535/

Amikor Somogyi Szilveszter városépítő tevékenységét, életművének konkrét eredményeit vesszük számba, több tényezőt kell szem előtt tartanunk. Az egyik, amit az előző fejezetben vázoltam, hogy polgármesterségét végig kísérték a gazdasági nehézségek. Ezek megléte ellenére sikerült több, nagyszabású tervet valóra váltania, elődjétől örökölt építkezést befejeznie. Ugyanakkor ezek a beruházások enyhítették a munkanélküliséget is. A végeredmény kétarcú, ez a belváros és a külső területek fejlődési különbségeiben mutatkozik meg leginkább. Fontos tényező, hogy Somogyi alapvetően mindvégig maga mögött tudhatta a kormány támogatását. Ez nem jelenti, hogy Szeged fejlesztését konfliktusok nélkül tudta megoldani.

Somogyi polgármesterként elért eredményei közül első helyen legtöbbször az egyetem Szegedre kerülését említik. A város hosszú távú fejlődése, hazai és nemzetközi jelentősége szempontjából valóban ez a leglényegesebb. Az ambiciózus városvezető azonban egymaga nem tudta volna valóra váltani a szegediek régi álmát. Olyan mecénásra, megingathatatlan támogatóra is szükség volt, mint Klebelsberg Kuno, aki az állam erejét mozgósította nem csak az egyetem megvalósítása, de más szegedi célok, ügyek érdekében is. Ugyanez fordítva is igaz: Klebelsberg valószínűleg kevesebb lelkesedéssel karolja föl Szeged ügyeit, ha a városnak nem a végsőkig elszánt, rendkívül motivált és nagy küzdő Somogyi Szilveszter a polgármestere.

Az egyetem ügye vitákat szült nem csak Szeged és a kormányzat között, de a városon belül is. A polgármesternek nem egyszer igen határozottan kellett föllépnie, hogy előbbre mozdítsa a kérdés megoldását. Még az igazságügy miniszterrel is vitába szállt, amikor a város szerette volna kiköltöztetni a táblabírószobát annak Dugonics téri épületéből.¹ Tomcsányi Vilmos Pál kemény feltételeket szabott: új hely megfelelő kialakítását kérte, emellett pótdíjat és tűzifát azon bírónak és tanácselnököknek, akiknek nem jut saját dolgozószoba. Mindezt természetesen a város pénzén. Somogyi hiába alkudozott, a miniszter közölte: Szeged fogadja el a feltételeket, ha egyetemet akar. 1921. június 21-én, a városi tanács ülésén Taschler Endre főjegyző amellet kardoskodott, hogy el kell utasítani az ultimátumot, mert az egyrészt méltatlan, másrészt túl nagy terhet ró a városon. Vitatta, hogy egy nemleges válasz veszélyeztetné az egyetem letelepítését. Somogyi abban egyetértett, hogy a miniszteri követelés igazságtalan, de úgy vélte: ezt a lépést is meg kell tenni az egyetemért. A tanács Taschler ellen szavazott.² A város és a minisztérium végül 1921. június 24-én írta alá a szerződést a táblabírószoba áthelyezéséről.³

A polgármesternek városon belül is meg kellett küzdenie az ellenkezőkkel. A szegedi orvosok egy részének vonakodását tapasztalva Somogyi a szemükre vetette, hogy féltik praxisukat a letelepülő klinikáktól és az érkező egyetemi professzoroktól. A városi közkórház igazgatója, Boros József is lemondott

¹ A Szegedi Tudományegyetem mai, központi épületéről van szó.

² A főjegyző a tanács ellen tesz indítványt az egyetem ügyében. DM 1921. június 22. 2.

³ Vincze 100.

tisztségéről, igaz, nem közölte nyíltan, hogy az egyetem érkezése miatt döntött így.⁴ 1920. június 20-án a szegedi iskolaigazgatók intéztek tiltakozó föliratot Haller István kultuszminiszterhez, amiért a város intézményeik egyes részeit az egyetemnek akarja átengedni. Leszögezték ugyanakkor, hogy támogatják az egyetem letelepítését, de nem a város által elképzelt módon.⁵

A szegedi közgyűlés 1921. június 22-én tárgyalta az egyetem ügyét. A tanácskozás parázs viták és hatalmas érdeklődés közepette zajlott. Az ellenzőket leginkább a magas költségek, leginkább a 8 millió koronás hitelfelvétel aggasztotta. Somogyi a tanácskozás előtt azt hangsúlyozta, hogy ilyen fontos döntés előtt egy emberöltő óta nem állt a képviselőtestület. Hasonlóan gondolkodott Aigner Károly főispán is, aki mindenképpen elnökölni akart az ülésen, hogy „Somogyi Szilveszter szabadabban dolgozhasson, felelgethessen és replikázhasson.”⁶ A polgármester élt is a lehetőséggel, és keményen vitázott az ellenzőkkel. Utóbbiak közül Becsey Károly ügyvéd egyebek között a szegedi intézmények rovására történő letelepítésről, az egyetemi tanárok szerint túl nagy igényeiről beszélt. Amikor a képviselők többsége zúgolódva tiltakozott szavai ellen, értetlenül kérdezte meg: „Honnan veszik, hogy én egyetemellenes vagyok?” Somogyi a jelenlévők hangos derűtségét kiváltva jegyezte meg: „A kis ártatlan.”⁷ Szavazás előtti szenvedélyes zárszavában a polgármester azt mondta, szégyenkezik, amiért a szegedi közgyűlésben akadt képviselő, aki az egyetem ellen lázított. Becsey tiltakozni próbált, de Somogyi lecsapott rá: „Nem lázítás az, ha az iskolák elvételével argumentál? Békében az iskolák csak három órán át voltak naponta elfoglalva. Ma levert nép vagyunk, tessék beosztani az időt! Honnan veszi Becsey az 500 százalékos pótdadót?”⁸ A polgármester azt is mondta, hogy ha Szeged most nem kap egyetemet, akkor soha. Azt kérte, hogy a szavazás legyen egyhangú, ez azonban nem valósult meg, miután néhányan – köztük Becsey Károly - az egyetem ellen voksoltak. Somogyi tudta, hogy a város óriási presztízsveszteséget szenvedett volna el, ha a hosszas küzdelmek után végül nemet mond az egyetemre. Főleg, miután a nemzetgyűlés már június 17-én elfogadta a kolozsvári egyetem Szegedre telepítéséről szóló előterjesztést. A határozatot a Budapesti Közlöny június 27-én hirdette ki. Ez volt az 1921. évi XXV. tc., mely a kolozsvári egyetemet Szegeden, a pozsonyit pedig Pécsen helyezte el.⁹

Az első egyetemi gyógyintézet, a gyermekklinika alapkövét végül 1926. október 5-én helyezték el. Az ünnepélyes eseményen ott volt a kormányzó, aki előre be nem jelentett módon a másodosztályú magyar érdemkereszttel tüntette ki Somogyi Szilvesztert. A meglepett polgármester „a város áldozatkész közönségének” ajánlotta az elismerést.¹⁰

⁴ Uo. 102.

⁵ Uo. 46 – 47.

⁶ Viharosnak indul a délutáni közgyűlés. DM 1921. június 23. 2. A közgyűléseket hivatalból elvileg a mindenkori főispán vezette, de egyéb elfoglaltságai miatt gyakran ült az elnöki székben a polgármester.

⁷ A nagy közgyűlésről. DM 1921. június 23. 2.

⁸ Szeged törvényhatósága megszavazta az egyetemi költségeket. SZN 1921. június 23. 1-2.

⁹ Vincze 95, Devich Andor: A Szegedi Tudományegyetem története 1921 – 1944. JATE, Szeged, 1990. 62.

¹⁰ A polgármester váratlan kitüntetése. DM 1926. október 6. 2. Október 9-én este a Szegedi Dalárda Jelicska Béla vezetésével lampionos fáklyás zenét adott a polgármester tiszteletére a kitüntetés alkalmából. (MTI 1926. október 9.) Egy alkalommal a polgármester felesége is magas elismerésben részesült: XI. Pius pápa tüntette ki a Pro ecclesia et potifice érdemkereszttel jótékonyági tevékenységéért. (MTI 1928. december 22.)

1930 októberére elkészült a hat intézetből álló klinikai telep, 9 orvosi és természettudományi intézettel a Templom téri komplexum, és ugyanebben az évben elkészült a vasúti leszámoló hivatal átalakítása is.¹¹ Ez utóbbi ma a Bölcsészkar Egyetem utcai épülete.

1928-ban Klebelsberg döntése nyomán Szegedre került a tanárképző főiskola. A város azért volt ideális helyszíne a két, fővárosi intézmény összevonásával megszületett főiskolának, mert az egyetem hallgatói létszáma a húszas években alacsony volt. Így az egyetem tanári karára föl lehetett építeni a tanárképzést is. Az oktatók eleinte húzódoztak, de Somogyi és Klebelsberg ráhatására végül vállalták a feladatot.¹² Az 1930-as évekre összesen négy felsőoktatási intézmény működött Szegeden. Még 1919-ben, Pozsonyból költözött a városba a Jézus Társasága bölcseleti és teológiai főiskolája, valamint a városban kapott helyet az egyházmegyei hittudományi főiskola is.

Az egyetem letelepítése megindította a tudományos élet fejlődését Szegeden. 1924 őszén Újszegeden megnyílt a magyar királyi Alföldi Mezőgazdasági Intézet. A földművelésügyi minisztérium vezetésével megbízott államtitkár, Schandl Károly az ünnepélyes megnyitón köszönetet mondott a városnak, amiért áldozatokat hozott az intézmény megalapítása érdekében. A létesítményt Szeged nevében Somogyi Szilveszter köszönte meg.¹³

A szegedi tudomány fölvirágzásának legragyogóbb eredményét, Szentgyörgyi Albert 1937-es Nobel-díját Somogyi Szilveszter már nem élhette meg, az elismerés megszületéséhez azonban áttételesen hozzá járult. A tudós 1933-ban 1 hold földet kért a várostól paprika-kísérleti célokra. A polgármester hamar ki is jelölte a területet, melynek bérleti díját jelképes, havi 1 pengőben állapította meg.¹⁴

Az egyetem letelepítést követő években több tudományos tanácskozást is szerveztek a városban. Ilyen volt például 1930-ban a Magyar Tüdőbeteggondozó és Gyógyintézeti Orvosok Egyesületének szakülése mintegy 200 résztvevővel.¹⁵

Az egyetem letelepítése után a második jelentős alkotás, amit Somogyi Szilveszter neve mellé szokás jegyezni, a Fogadalmi templom befejezése. A hatalmas építkezést elődjétől örökölte, hiszen az már 1913-ban elkezdődött. A következő évben, az első világháború miatt félbe is szakadt, és amikor Somogyi 1915-ben polgármester lett, egy csonka épület magasodott a már részben lebontott, régi Szent Demeter templom mellett. A munka csak 1923-ban indult újra, de a két időpont között is zajlott az építkezéssel kapcsolatos adminisztráció: papírra kerültek az anyagelszámolások és például Foerk Ernő építész díjazásának kérdése is.

A templomot 1930. október 24-én szentelték föl ugyanazon, többnapos rendezvényfolyam során, amikor az egyetemi építkezések első ütemének zárókövét is elhelyezték, valamint átadták az ötezredik Klebelsberg-iskolát, a rókusit. Az átadási ünnepség, melyen mások mellett Horthy kormányzó, Angelo Rota

¹¹ Devich 90.

¹² Jancsák Csaba: Történelmi reform a tanárképzésben – Az állami polgári iskolai tanárképző főiskola Szegedre kerülése, szervezeti kereteinek és képzési rendjének kialakítása és a szegedi egyetemmel való kooperáció egyes kérdései (1928 – 1937) = A legnagyobb álmú kultuszminiszter. Klebelsberg Kuno kora és munkássága. Szerk.: Miklós Péter. Belvedere, Szeged, 2008. 141 – 164. 142.

¹³ MTI 1924. október 27.

¹⁴ MTI 1933. szeptember 27.

¹⁵ MTI 1930. május 27.

pápai nuncius, Serédi Jusztinián hercegprímás, esztergomi érsek, valamint a kormány több tagja is részt vett, óriási szervezési munkát igényelt.

A Fogadalmi templom és a környező épületkomplexum fölépítése után elérkezett az idő, hogy Szeged hivatalosan is püspöki székhellyé váljon. Glattfelder Gyula, a csanádi egyházmegye püspöke a trianoni békediktátum nyomán már 1923-ban Szegedre költözött. Az 1931. május 1-jei közgyűlés a város közönsége nevében, Somogyi Szilveszter előterjesztése nyomán azzal fordult a Glattfelderhez, hogy kérje a Szentszéktől Szeged püspöki székhellyé nyilvánítását.¹⁶ A kérést jóváhagyó pápai bulla június 19-én meg is született, a Fogadalmi templom pedig székesegyházi rangot kapott.

¹⁶ CSML fogadalmi t. ir. 19454/931.

20. A nők szerepének változásai a XIX. – XX. században

NT-17342 Száray Miklós: Történelem 11. a négyosztályos gimnáziumok és középiskolák számára, valamint NT-17442 Történelem 12. a négyosztályos gimnáziumok és középiskolák számára c. tankönyvek nők helyzetére vonatkozó részei, ezen kívül az alábbi vázlat.

1. a XIX. századi viszonyok

- még alárendelt helyzetűek, jellegzetes életszerepeik: a háztartásbeli, a cselédlány, a munkásasszony, a prostituált. Kevesebb munkabért kaptak, mint a férfiak.
- a XIX. sz. végén elindul egy változási folyamat:
- A születések számának csökkenésével több lett a nőknek is a szabadideje.
- Gyárakban, boltokban, telefonközpontokban dolgozhattak, tanulhattak.
- A tehetősebb nők sportoltak, ez magával hozta az öltözködés átalakulását, egyszerűsödését.
- A nők is megjelentek a politikai mozgalmakban.
- kezdetben spontán módon, majd szervezeti keretek között, feminista egyesületek által harcoltak emancipációjukért, ill. a választójogért (ezt Angliában volt a legdinamikusabb tüntetések, gyűjtogatások, politikusok zaklatása által). Általános választójogot először az USA néhány tagállamában, a skandináv országokban sikerült elérni a század elején (Oroszország 1918, Németország, Magyarország 1919, Anglia 1928, Franciaország 1945, Olaszország 1946, Svájc 1971).

2. az I. világháború idején

- sokan ápolónőként dolgoztak a katonai kórházakban ill. hadiipari üzemekben dolgoztak, egyre fontosabbá váltak
- társadalmi megítélésük is változott: mivel a férj gyakran katonaként szolgált a fronton, a nők családfenntartók lettek, de a munkába állás miatt kevesebbet tartózkodtak otthon, nem volt már szokatlan, ha egy nő egyedül jelent meg egy vendéglőben, terjedt a női dohányzás is.

3. a két világháború között

- tömegesen álltak munkába
- a nők egyre inkább egyenrangú félként viselkedtek a férfiakkal: tanultak, dolgoztak, sportoltak, szórakoztak
- az öltözködés lazább lett: rövid ujjú ruhák, térdig érő szoknyák, rövid frizura („bubifrizura” a jellegzetes
- a fejlődés ellenére sok területen továbbra is hátrányban vannak a nők:
- a háztartás vezetése, a gyermeknevelés továbbra is elsődlegesen női feladat
- vezető pozíciók többségét férfiak töltik be
- azonos munkáért kevesebb bért kapnak
- bár tanulnak, kevesebben szereznek érettségit, diplomát, mint a férfiak
- egyes szakmák elférfiasodtak (pl. jogász, ügyvéd).